

Vaisingas nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos dešimtmetis (1999–2009)

Virginija SAVICKIENĖ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Sirvydo g. 4, LT-01101 Vilnius, el. p. v.savickiene@lnb.lt

Straipsnio tikslas – apžvelgti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyriaus 1999–2009 m. veiklą, nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo eigą ir rezultatus.

Reikšminiai žodžiai: nacionalinė retrospektyvioji bibliografija; Lietuvos bibliografija; Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas (NBDB); LIBIS programinė įranga; UNIMARC; periodiniai leidiniai; lietuviškų periodinių leidinių publikacijos; nelietuviškos Lietuvos knygos; slapyvardžiai.

Lietuvos retrospektyviosios spaudos ir su Lietuva susijusių dokumentų bibliografinė apskaita bei nacionalinės bibliografijos leidinių rengimas yra prioritetiniai Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro tikslai ir uždaviniai. Šie darbai ypač reikšmingi dabar, kai visos Europos šalys rūpinasi savo nacionaliniu spausdintu paveldu. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyrius šioje srityje darbuojasi jau kelis dešimtmečius ir yra nuveikęs nemažą darbų. Šiame straipsnyje apžvelgiama, ką pavyko nuveikti per pastarąjį dešimtmetį.

Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rengimo pertvarkymas susijęs su 1992 m. Lietuvos dokumentų bibliografinės apskaitos funkcijos perdavimu Nacionalinei bibliotekai ir Nacionalinės bibliografijos duomenų banko (NBDB) įkūrimu¹. Be to, siekiant suaktyvinti nacionalinės bibliografijos duomenų bazės formavimą ir leidinių parengimą, 1999 m. liepos 26 d. Lietuvos kultūros ministro įsakymu Nr. 277 buvo atnaujinta Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegija, kuri 1999 m. rugsėjo 28 d. priėmė naujus redaktorių kolegijos nuostatus, numatė nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos rodyklių rekomendavimo spaudai tvarką. Redaktorių kolegija iki šiol yra atsakinga už retrospektyviosios bibliografijos rengimą ir publikavimą, nubrėžia pagrindines tolesnio nacionalinės bibliografijos

darbų publikavimo gaires bei principus.

Didelės reikšmės bibliografavimo darbui turėjo 1999 m. įdiegta LIBIS programinė įranga: bibliografiniai įrašai pradėti rengti UNIMARC formatu. Įvairių LIBIS programinės įrangos modulių (importo, eksporto, administravimo, žinių bazės tvarkymo ir kt.) naudojimas leido greičiau ir kokybiškiau kaupti retrospektyviosios bibliografijos įrašus duomenų banke, sparčiau formuoti leidinius bei pagalbines rodykles iš bet kurio UNIMARC lauko ar polaukio.

Tad šiandien būtų prasminga kalbėti apie tai, ką Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyrius nuveikė per pastarąjį, pertvarkų, dešimtmetį ir kokie tolimesni planai.

1999–2009 metus reikia laikyti ypač reikšmingais nacionalinei retrospektyviajai bibliografijai. Per šį dešimtmetį buvo užbaigta keletas nacionalinei bibliografijai svarbių darbų.

Knygos lietuvių kalba, 1905–1917

2006 m. išleistas veikalas *Lietuvos bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba* – jau trečias Lietuvos bibliografijos A serijos tomas. Pirmasis pasirodė 1969 m. Nepaisant laiko skirtumo, juos daug kas jungia. Iš esmės tęsiamos ankstesniųjų tomų rengimo tradicijos, nes, anot dr. Vytauto Vanago, „bibliografija, ypač kapitalinės reikšmės, yra nesenstantis ir neturintis senti žanras, o

¹ Varnienė, R. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos dabartinė būklė ir perspektyvos. – Knygotyra. – T. 37 (2001), p. 43-56.

nesensta viskas, kas pamatuota, tikra ir teisinga². Žinoma, praėję metai, pasikeitusi socialinė politinė sankloda, pasikeitę tarptautiniai Lietuvos bibliotekų ryšiai, kompiuterizacija negalėjo nepaliesiti ir reikalavimų bibliografiniams leidiniams. Trečiasis A serijos tomas parengtas šiuolaikinių tarptautinių standartų bei rekomendacijų pagrindu, remiantis „Kompiuterinių bibliografinių ir autorizuotų įrašų sudarymo metodika“ (Vilnius, 1998) bei ISBD(M) (Vilnius, 1997) reikalavimais.

Trečiajame „Knygų lietuvių kalba“ tome, aprėpiančiame 1905–1917 metus, kruopščiai suregistruotos 5187 knygos, brošiūros ir smulkieji autoriniai spaudiniai, išleisti Lietuvoje ir už jos ribų ir atspindintys to laikotarpio knygų repertuarą. Kaip ir ankstesniuose tomuose, čia įtraukti kai kurie kitomis kalbomis išleisti lituanistiniai darbai, kuriuose tirama lietuvių kalba, literatūra, tautosaka ir pateikiami gausūs lietuviški tekstai ar pavyzdžiai lietuvių kalba. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atsivėrusios šalies sienos suteikė naujų galimybių platesnėms lietuviškų spaudinių paieškoms. Į Lietuvą buvo atgabentos išsviečių asmeninės bibliotekos, archyvai, todėl nacionalinės bibliografijos rengėjai užregistravo daug naujų, iki šiol niekur neregistruotų spaudinių. Kaip ir ankstesniuose tomuose, taip ir šiame pateikiamos biografijos, kuriose nušviečiamas autorių ir vertėjų gyvenimas bei veikla. Tai ypač svarbu, kai apie autorių ar vertėją yra išlikusios tik fragmentiškos žinios, išblaškytos įvairiuose šaltiniuose.

Lietuvos bibliografijos A serijos „Knygos lietuvių kalba“ trečiasis tomas buvo gerai įvertintas mokslinėje spaudoje. Prof. Vytauto Merkio žodžiais, tai „bibliografijos veikalas, nusipelnantis monumentalaus kultūros fakto vardo“³. Veikalas svarbus ne tik informaciniu požiūriu, bet ir turi didelę kultūrinę reikšmę, jame atsispindi reikšminga mūsų tautos kultūros paveldo dalis. Tai argumentuotai atskleista dr. Violetos Černiauskaitės įvadiniame straipsnyje „Lietuviškoji knyga nepriklausomos valstybės atkūrimo išvakarėse 1905–1917 metais“. Belieka tik pageidauti, kad pasak straipsnio autorės, knygos istorijos faktai būtų kuo greičiau integruoti į platesnius istorijos tyrinėjimus.

Išleidus A serijos trečiojo tomo pirmas dvi knygas, susikoncentruota prie trečiosios rengimo. Ši knyga apims neautorinių smulkiųjų (iki 4 p.) spaudinių (kvietimų į renginius, skelbimų, atsišaukimų, programų), vaizduojamosios dailės (albumų, paveikslų, šventinių vakarų ir spektaklių afišų, portretų, atvirukų ir kt.), natų ir žemėlapių, išleistų lietuvių kalba Lietuvoje ir už jos ribų, bibliografinius įrašus. Medžiaga renkama didžiosiose Lietuvos bibliotekose, mokslo įstaigose, archyvuose ir muziejuose. Laukia

ilgas ir didelis darbas. Jau dabar galima teigti, kad bus žymiai papildyta naujais egzemplioriais bei leidiniais 1977 m. išleisto kontrolinio sąrašo „Knygos lietuvių kalba, 1905–1917“ antroji dalis „Smulkieji spaudiniai. Gaidos. Vaizduojamojo meno spaudiniai. Žemėlapiai“ (2009 m. pradžioje duomenų bazėje buvo 1300 šios rūšies spaudinių bibliografinių įrašų).

Knygos lietuvių kalba, 1918–1940

1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ypač aktuali tapo informacija apie 1918–1940 m. lietuvišką spaudą, kai Lietuva žengė pirmuosius nepriklausomo gyvenimo žingsnius. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegija 1993 m. kovo 4 d. pritarė pasiūlymui rengti 1918–1940 m. knygų lietuvių kalba kontrolinio sąrašo 2 tomus ir leisti juos atskirais sąsiuviniais. Pirmąjį tomą sudaro knygos, brošiūros ir atspaudai, turintys ne mažiau kaip 5 puslapius, o antrąjį – 1–4 puslapių spaudiniai, natos, žemėlapiai ir kt.

Darbu buvo gerai pasirengta: peržiūrėti Vilniaus, Kauno didžiųjų bibliotekų katalogai, įvairių mokslinių įstaigų bibliotekos, muziejų kartotekos, išstudijuoti bibliografų (V. Biržiškos, D. Kauno, V. Steponaičio ir kt.) darbai. Pasielkus įvairius šaltinius, surinkta kartoteka buvo tikslinama, tiriami slapyvardžiai, kad jais pasirašytos knygos būtų priskirtos tikrajam autoriui. Kontrolinio sąrašo sąsiuviniai buvo leidžiami kasmet. Nuo 1997 iki 2002 metų buvo publikuoti 6 pirmojo tomo sąsiuviniai, kuriuose užregistruota 23 000 knygų lietuvių kalba. 2003 m. išleistos kontrolinio sąrašo I tomo pagalbinės rodyklės. Sąsiuvinų rengimą palengvino pritaikyta CDS/ISIS programinė įranga. Šiandien šio tomo bibliografiniai įrašai integruojami į NBDB.

Nuo 2000 m. pradėta rinkti medžiaga apie smulkiuosius spaudinius, natos, vaizduojamosios dailės kūrinius, žemėlapius bei juos registruoti. Šiuo metu NBDB yra apie 10 000 įrašų, išleisti du kontrolinio sąrašo 2-ojo tomo sąsiuviniai. Išleidus visus juos, skaitytojas jau vien iš šių bibliografinių įrašų galės susidaryti pakankamai išsamų vaizdą apie prieškarinį Lietuvos socialinį, politinį, kultūrinį gyvenimą ir bus padėtas pamatas išsamiajai šio laikotarpio bibliografijai rengti.

Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940

1993 m. paskelbus 1823–1940 lietuviškų periodinių leidinių kontrolinį sąrašą⁴, pradėti nacionalinės bibliografijos B serijos „Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940“

² Vanagas, V. Trečiasis „Lietuvos bibliografijos“ tomas // Tarp knygų. – 2007, Nr. 4, p. 10.

³ Merkys, V. Naujas Lietuvos bibliografijos tomas. – Knygotyra. – T. 49 (2007), p. 264.

⁴ Lietuviški periodiniai leidiniai, 1823–1940 : kontrolinis sąrašas. – Vilnius, 1993. – 1099 p.

rengimo darbai: nagrinėjamas aprašomasis objektas, renkama reikalinga literatūra, analizuojami bibliografiniai šaltiniai ir kt.

Dėl didelės objekto apimties, programinės įrangos kaitaliojimo, darbuotojų stokos bei jų kaitos per metus buvo parengiama vos po du tris šimtus bibliografinių įrašų. Pavyzdžiui, 1999 m. buvo subibliografuoti 208 pavadinimų spaudiniai, 2000 m. – 219, 2001 m. – 105, 2002 m. – 82, 2003 m. – 141 ir pan. Negalima paneigti, kad šių darbų spartai neturi įtakos ir kiti veiksniai: išsamiam bibliografiniam aprašui parengti reikia daug informacijos, bibliotekose yra neišsamūs periodinių leidinių komplektai, ne visų šalies bibliotekų elektroniniuose kataloguose atsispindi serialiniai spaudiniai, ilgas aprašomasis laikotarpis, bibliotekos peršifruoja spaudinius arba perduoda kitoms bibliotekoms, todėl sudėtinga nurodyti jų saugojimo vietą ir turimus egzempliorius.

2006 m. rugsėjo 12 d. Redaktorių kolegijos posėdyje buvo aptarta nacionalinės bibliografijos B serijos rengimo eiga, svarstyti jos ypatumai ir problemos. Redaktorių kolegija rekomendavo tęsti pradėtą darbą, bet patarė ieškoti galimybių šiam darbui spartinti, pasiūlė sukurti prieigą internetu prie serialinių leidinių duomenų bazės. 2008 m. Nacionalinės bibliotekos interneto svetainėje NBDB įrašų paieškos puslapyje buvo sukurta prieiga su nuoroda *LIETUVOS BIBLIOGRAFIJA. SERIJA B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*.

1823–1940 metų lietuviškų serialinių leidinių bibliografavimo darbas jau įpusėjęs: duomenų bazėje yra 1797 bibliografiniai įrašai (2009 m. gegužės mėn. duomenys) su išsamia informacija apie aprašytus spaudinius. Įrašai nuolat tikslinami ir pildomi, nes dirbant išryškėja naujų spaudinio istorijos faktų, atsiranda tik iš šaltinių žinotų leidinio egzempliorių. Įrašai rengiami pagal ISBD(CR) (Vilnius, 2007).

Per pastarąjį dešimtmetį sukaupta informacijos daugiau negu apie 100 iki šiol niekur neregistruotų periodinių leidinių. Tokių leidinių pavyko rasti šalies bibliotekų fonduose arba apie jų buvimą sužinota iš šaltinių. Beveik visi atrasti laikraščiai išspausdinti šapirografu, hektografu ir pan. Kai kurie iš jų rankraštiniai, tačiau ne mažiau svarbūs ne tik nacionalinės bibliografijos požiūriu. Juose yra tuomet veikusių organizacijų (ateitininkų, pavasarininkų, skautų) veiklos kronikos, atsispindi mokyklų istorija, aptinkami dabar žymių autorių pirmieji darbai⁵. Užregistruota net 11 naujų mokymo įstaigų literatų laikraščių. Ypač vertingi spaudiniai, kuriuose yra atskleistų to meto spaudoje vartotų slapyvardžių.

Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos

Ne vieną dešimtmetį Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyriaus ir Redaktorių kolegijos rūpestis buvo leidinio „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1832–1890“ rengimas ir publikavimas. Šis leidinys, kuriame būtų suregistruoti pirmųjų lietuviškų laikraščių ir žurnalų straipsniai, buvo ypač reikalingas, nes kitų laikotarpių spauda buvo sėkmingai bibliografuojama ir skaitytojus reguliariai pasiekdavo metininkai.

1832–1890 m. spaudos straipsnių bibliografijos rodyklės rengimo darbai buvo beviltiškai užsitęę. Žinoma, ne vien tik dėl to, kad bibliografuojamoji medžiaga apėmė ilgą istorinį laikotarpį, kupiną nevienareikšmiškai vertinamų visuomeninių ir politinių įvykių ir faktų. Prie to prisidėjo ir bėgančio laiko žymės (socialiniai politiniai visuomenės pokyčiai), ir bibliografinio darbo specifiška (klasifikavimo sistemos kaita, bibliografinio aprašo modifikacijos), ir atėjusių naujų darbuotojų mentalitetas. Po 1990 m. pasikeitusios visuomeninės politinės aplinkybės ir naujos kompiuterinės technologijos pareikalavo iš esmės naujo vertinimo ir naujo žvilgsnio į aprašomąją medžiagą. Bibliografijos rodyklės rengimo eiga ne kartą buvo svarstyta Redaktorių kolegijos posėdžiuose, apie tai rašyta spaudoje⁶. Bibliografijos rodyklės redaktorės-sudarytojos darbas buvo pavestas žinomai bibliografei Almonei Sirijos Girienei. Pagaliau 2004 m. rodyklė buvo išleista.

Šioje rodyklėje aprašyti 32 periodiniai leidiniai, leisti Mažojoje Lietuvoje, bet skirti Didžiajai Lietuvai, ir leisti JAV, įrašytas 10 131 straipsnis ir 20 iliustracijų. Rodyklė pateikia reikšmingos medžiagos iš pirmojo lietuviško leidinio „Nusidawimai apie Ewangėliōs praplatinimā tarp žydū ir pagonū“ (1832), iš „Auszros“, „Varpo“, „Ūkininko“, „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos“, pirmųjų išėivijos laikraščių – „Unijos“, „Lietuwiszkojo balso“, „Vienybės lietuvininkų“ (šia antrašte ėjo 1886–1920 m., vėliau pasivadino „Vienybe“). Ši rodyklė ypač svarbi tuo, kad fiksuoja pirmuosius lietuviškosios periodikos bei žurnalistikos žingsnius.

Leidinys buvo parengtas kompiuterinės duomenų bazės, kuri buvo kuriama naudojantis PROCITE programine įranga, pagrindu, todėl ateityje numatoma retrokonversijos būdu šios bazės įrašus integruoti į NBDB.

Be šio monumentalaus darbo, per 1999–2009 m. buvo parengti ir išleisti C serijos 1894, 1895, 1896, 1897 metų lietuviškų periodinių leidinių straipsnių metininkai. Nuo 1897 m. periodinės spaudos rodyklės atsiskyrta teritorinio medžiagos diferencijavimo didesnių skyrių viduje

⁵ Narkevičienė, D. Atradimai, papildantys Lietuvos nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją // Bibliografija : mokslo darbai. – 2003, p. 38–44.

⁶ Varnienė, R. Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos...

(pvz., Menas: Lietuvoje, Mažojoje Lietuvoje, JAV ir pan.) ir bibliografiniai įrašai grupuojami tik pagal UDK. Iki 1903 m. imtinai išspausdinti visi straipsniai, nepriklausomai nuo to, kur periodinis spaudinys buvo leidžiamas, buvo aprašomi ir pateikiami viename leidinyje. 1904 m. panaikinus lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimą, išaugo lietuviškų periodinių leidinių skaičius, todėl C serijos metininkai buvo padalyti į 2 dalis. Pirmoji skiriama Lietuvos, antroji – Mažosios Lietuvos periodinių leidinių straipsniams. Numatoma publikuoti pirmąjį „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų išeivijos periodinių leidinių publikacijos, 1904–1905, d. 3“ leidinį, kuriame bus pateikta nauja – grožinių kūrinių pavadinimų ir eilėraščių pirmųjų eilučių – rodyklė. Ji palengvins grožinės literatūros kūrinių paiešką.

Straipsnių nuo 1896 m. įrašai sukaupti NBDB, jais gali naudotis visi bibliografinės informacijos vartotojai. Įrašai rengiami UNIMARC formatu ir pagal „ISBD taikymo sudėtinių dalių aprašui nurodymus“ (Vilnius, 1997), naudojantis LIBIS programine įranga. Ji žymiai pagreitino ir palengvino periodinių spaudinių straipsnių bibliografavimo darbą.

Nelietuviškos Lietuvos knygos

Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyriuje prioritetas teikiamas lietuviško spausdintinio paveldo bibliografavimui, tačiau nepaliekama nuošalyje ir kitakalbė Lietuvos raštija: kaupiamas jos duomenų bankas, rengiamos bibliografijos rodyklės. 1998 m. išleisus kontrolinį sąrašą „XVII a. Lietuvos lenkiškos knygos“⁷, darbai nesustojo. Šiuo metu kaupiama XVIII a. Lietuvos lenkiškų knygų duomenų bazė. Joje bus suregistruoti visi spaudiniai, išleisti Lietuvos teritorijoje 1701–1800 metais, o jos pagrindu bus parengtas ir išleistas „XVIII a. Lietuvos lenkiškų knygų“ kontrolinis sąrašas. Darbą sunkina tai, kad Lietuvos bibliotekų katalogai neapima visos lenkiškų knygų, išleistų Lietuvos teritorijoje, produkcijos. Informacijos tenka ieškoti Jogailos universiteto, Lenkijos nacionalinėje ir kitose bibliotekose. Duomenų bazėje sukaupta per 3310 įrašų (2009 m. gegužės mėn. duomenys). Tikėtina, kad XVIII a. Lietuvos lenkiškų knygų sąrašą sudarys apie 5000 išlikusių ir neišlikusių spaudinių bibliografinių įrašų (2009 m. gegužės mėn. duomenys). Tai bus didelis indėlis į daugiatautės Lietuvos spausdintinio paveldo tyrinėjimą⁸.

Ne mažiau svarbūs Lietuvos raštijai pažinti yra spaudiniai hebrajų ir jidiš kalbomis. Didelė jų kolekcija, aprėpianti spaudinius nuo jų spausdinimo pradžios Lietuvoje (XVIII a. vidurys), yra saugoma Nacionaliniame publikuotų dokumentų archyvine fonde. Tarptautinis domėjimasis ja

paskatino Nacionalinės bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centrą kuo skubiau suburti judaikos specialistų grupę ir pradėti bibliografuoti bei rengti kontrolinį sąrašą „Lietuvos knygos žydų kalbomis, 1759–1940“. Jį turėtų sudaryti 2 tomai: 1 tomas – „Lietuvos knygos hebrajų kalba, 1759–1940“, 2 tomas – „Lietuvos knygos jidiš kalba, 1824–1940“. Pirmiausia nutarta bibliografuoti 1759–1900 m. spaudinius hebrajų kalba ir parengti kontrolinio sąrašo pirmojo tomo pirmąją dalį. Numatoma judaikos duomenų bazėje surinkti per 3800 bibliografinių įrašų (2009 m. gegužės mėn. jau buvo 3070 bibliografinių įrašų) Deja, kad ir kokia gausi yra Nacionalinio publikuotų dokumentų archyvinio fondo kolekcija, nemažai knygų hebrajų kalba, išleistų Lietuvoje, yra Sankt Peterburgo, Vroclavo ir kitose bibliotekose. Pirmąją „Lietuvos knygos hebrajų kalba, 1759–1900“ kontrolinio sąrašo dalį numatoma parengti 2011 m. Tai bus svarus įnašas į Lietuvos publikuoto daugiakalbio paveldo bibliografiją.

Lietuviškieji slapyvardžiai

Rengiant bibliografijos darbus, kartu buvo kaupiama ir slapyvardžių kartoteka. 1992 m. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos skyrius buvo įpareigotas įgyvendinti „Lietuviškųjų slapyvardžių“ projektą. Suburtai grupei buvo pavesta sukurti kompiuterinės slapyvardžių duomenų bazės sudarymo principus, ją kaupti ir rengti bei publikuoti leidinius. Medžiaga lietuviškųjų slapyvardžių sąvadui „Lietuviškieji slapyvardžiai“ buvo pradėta leisti 1995 m. ir iki 2003 m. išleisti 5 tomai. Leidinys sulaukė didelio bibliografų susidomėjimo, teigiamo vertinimo spaudoje, juo remiasi Lietuvos bibliografijos A, B ir C serijų bibliografijos rodyklių rengėjai. 2004 m. buvo išleistas kapitalinis dviejų tomų veikalas „Lietuviškieji slapyvardžiai: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas“. Jame apibūdinta 8190 slapyvardžiais pasirašinėjusių asmenų ir pateikta 30 950 įrašų slapyvardžių, kuriais buvo pasirašinėjama nuo lietuviškosios raštijos pradžios iki 1990 m., t. y. iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Surinkęs į vieną vietą lietuviškuosius slapyvardžius, sąvadas leidžia daryti išvadas apie slapyvardžių turinį ir formą konkrečiu istoriniu laikotarpiu, apie atskiro autoriaus kūrybines intencijas, apie socialinių idealų kaitą istorijos bėgyje ir pan. Veikalas suteikia papildomos medžiagos tautos dvasios, socialinės psichologijos, kūrėjo savimonės tyrinėtojams. Sąvadas sulaukė teigiamo vertinimo spaudoje. Antai prof. Arnoldas Piročkinas teigia, jog rengėjai, „sugebėję iš tonų uolienu išsijoti aukso grūdėlius, tautai pateikė įspūdingą kultūros dovaną“⁹.

⁷ XVII a. Lietuvos lenkiškos knygos : kontrolinis sąrašas. – Vilnius, 1998. – 247 p.

⁸ Ivanovič, M. XVIII amžius Lietuvos lenkiškų knygų bibliografės akimis // Senoji Lietuvos literatūra. – T. 23 (2007), p. 107-122.

⁹ Piročkinas, A. Ne vienos dienos leidinys // Tarp knygų. – 2005, Nr. 4, p. 12-13.

2007 m. buvo išleista kompaktinė plokštelė *Slapyvardžių sąvadas*. Tai pirmasis skaitmeninis tokio turinio leidinys Lietuvoje. Juo siekiama paspartinti informacijos apie slapyvardžius paiešką, padaryti ją prieinamą kuo didesniai vartotojų skaičiui. Kompaktinėje plokštelėje apibūdinta 9512 autorių ir 36 202 slapyvardžiai. Joje įrašyti ne tik lietuvių autorių slapyvardžiai, vartoti nuo XVI a. iki mūsų dienų, bet ir kitataučių slapyvardžiai, vartoti Lietuvos teritorijoje leistoje kitakalbėje (lenkų, rusų, žydų) spaudoje. Skelbiami ir tie slapyvardžiai, kuriais kitų tautų autoriai buvo pristatomi lietuvių visuomenei.

Kompiuterinė slapyvardžių duomenų bazė nuolat pildoma bei, suradus naujų duomenų, tikslinama. Joje sukaupta per 36 000 slapyvardžių įrašų (2009 m. gegužės mėn. duomenys). Jie aprėpia atskleistus lietuviškuosius slapyvardžius, vartotus nuo lietuvių raštijos pradžios iki 2008 m.

Pažymėtinas ir 2008 m. išleistas straipsnių rinkinys „Apie lietuviškuosius slapyvardžius“¹⁰, kurį galima laikyti lietuviškosios pseudonimikos istorijos metmenimis. Jame išryškėja per šimtmetį Lietuvoje atliktas darbas renkant, identifikuojant, sisteminant, publikuojant bei interpretuojant lietuviškuosius slapyvardžius.

Apibendrinant visų Nacionalinės retrospektyviosios

bibliografijos skyriaus grupių veiklą 1999–2009 metais, matyti:

1. 1999–2009 metais baigti dideli, jau anksčiau pradėti projektai (žr. bibliografijos leidinių sąrašą).

2. Tęsimi darbai:

– kaupiama duomenų bazė ir rengiamos „Knygos lietuvių kalba, 1905–1917“ (t. 3, kn. 3) rodyklės;

– rengiama B serijos rodyklė „Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940“;

– tęsimas kontrolinio sąrašo „Knygos lietuvių kalba, 1918–1940“ (t. 2) sąsiuvinį rengimas ir publikavimas;

– rengiamas kontrolinis sąrašas „Lietuvos hebrajų kalba, 1759–1900“;

– rengiamas kontrolinis sąrašas „XVIII a. Lietuvos lenkiškos knygos“;

– pildoma Lietuviškųjų slapyvardžių duomenų bazė;

– rengiamas aiškinamasis lietuviškųjų slapyvardžių žodynas.

Visi šie darbai fiksuoja reikšmingą šalies kultūros paveldo dalį, dalyvauja bibliografinės apskaitos procese, tarnauja mokslui ir įsilieja į Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vykdomus „Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimo“ ir „Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio turinio kūrimo bei sklaidos“ projektus.

NACIONALINĖS RETROSPEKTYVIOSIOS BIBLIOGRAFIJOS LEIDINIAI, IŠLEISTI 1999–2009 METAIS

1–2. Lietuvos bibliografija. Serija A, Knygos lietuvių kalba.

T. 3, 1905–1917 : knygos ir autoriniai smulkieji spaudiniai / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. – Vilnius, 2006. – Kn. 1 : A–L / [parengė Ringailė Bagušytė, Violeta Mateikienė, Vaida Pakalniškienė ; redaktorė-sudarytoja Virginija Savickienė ; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 627 p. ISBN 9955-541-50-4 ; Kn. 2 : M–Ž / [parengė Ringailė Bagušytė, Violeta Mateikienė, Vaida Pakalniškienė ; redaktorė-sudarytoja Virginija Savickienė ; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 870 p. ISBN 9955-541-51-2.

3–8. Lietuvos bibliografija. Serija C, Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos [1832–1890, 1894–1897, 1904–1905] / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. – Vilnius, 2000–2009. – 1832–1890 / [parengė Danguolė Gineitienė, Skirmantė Kvietkauskienė, Virginija Paliliūnienė, Rimantė Terleckienė ; redaktorė-sudarytoja Almonė Sirijos Girienė ; redagavo

Virginija Savickienė]. 2004. 727 p. ISBN 9955-541-34-2 ; 1894 / [sudarytojos Milda Klimkaitė, Skirmantė Kvietkauskienė ; redaktorė sudarytoja Irena Jezukevičienė ; redagavo Danutė Kovaliūnienė]. 2000. 219 p. ISBN 9986-530-76-8 ; 1895 / [parengė Irena Jezukevičienė, Skirmantė Kvietkauskienė, Virginija Paliliūnienė ; redagavo Danutė Kovaliūnienė ; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2002. 236 p. ISBN 9955-541-07-5 ; 1896 / [parengė Skirmantė Kvietkauskienė, Virginija Paliliūnienė ; redaktorė-sudarytoja Irena Jezukevičienė ; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2004. 280 p. ISBN 9955-541-35-0 ; 1897 / [parengė Skirmantė Kvietkauskienė, Rimantė Terleckienė ; redaktorė-sudarytoja Irena Jezukevičienė ; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė. 2006]. 293 p. ISBN 9955-541-54-7 ; 1904–1905, d. 3 / [parengė Rasa Adomavičienė, Rimantė Terleckienė ; redaktorė-sudarytoja Irena Jezukevičienė ; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė-Janssen]. 2009. 350 p. ISBN 978-609-405-016-9.

¹⁰ Apie lietuviškuosius slapyvardžius : straipsnių rinkinys. – Vilnius, 2008. – 218 p. : iliustr.

- 9–15. Knygos lietuvių kalba, 1918–1940 : kontrolinis sąrašas / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. – Vilnius, 1999–2007. – T. 1, Knygos : L–M / [sudarytojos: Ringailė Bagušytė, Vilija Kručaitė, Arida Papaurėlytė; redaktorė-sudarytoja Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 1999. 230 p. ISBN 9986-415-47-0; N–R / [sudarytojos: Ringailė Bagušytė, Vilija Kručaitė, Arida Papaurėlytė, Aida Šataitė; redaktorė-sudarytoja Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2000. 191 p. ISBN 9986-530-84-9; S–T / [sudarytojos: Ringailė Bagušytė, Vilija Kručaitė, Arida Papaurėlytė, Aida Šataitė; redaktorė-sudarytoja Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2001. 218 p. ISBN 9986-530-90-3; U–Ž. Papildymai. Taisymai / [sudarytojos: Vilija Kručaitė, Arida Papaurėlytė, Aida Šataitė; redaktorė-sudarytoja Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2002. 218 p. ISBN 9955-541-10-5; Pagalbinės rodyklės / [sudarytojos: Alma Daugaravičienė, Arida Papaurėlytė; redaktorė Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2003. 279 p. ISBN 9955-541-20-2; T. 2, Smulkūs spaudiniai : A–J / [sudarytojos: Alma Bajoraitė, Gertrūda Gaidamavičiūtė, Arida Riaubienė, Daina Valantinavičiūtė; redaktorė-sudarytoja Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2005. 386 p. ISBN 9955-541-40-7; K–O / [sudarytojos: Renata Andrašūnaitė, Jovita Petkelienė, Daina Valantinavičiūtė; redaktorė-sudarytoja Alma Daugaravičienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2007. 293 p. ISBN 978-9955-541-70-7.
- 16–17. Lietuviškieji slapyvardžiai : medžiaga lietuviškųjų slapyvardžių sąvadui / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. – Vilnius, 1999–2003. – T. 4: V–Ž. Papildymai. Taisymai / [parengė Jonas Mačiulis (sudarytojas), Bronė Valickienė; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 1999. 457 p. ISBN 9986-530-65-2; T. 5: Papildymai. Taisymai / [sudarė ir parengė Jonas Mačiulis; atsakomoji redaktorė Regina Varnienė]. 2003. 512 p. ISBN 9955-541-22-9.
- 18–19. Lietuviškieji slapyvardžiai : lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka; sudarė ir parengė Jonas Mačiulis; [projekto vadovė Regina Varnienė; redaktorė Virginija Savickienė]. – Vilnius, 2004. – T. 1, Autoriai. X, 363 p. ISBN 9955-541-26-1; T. 2, Slapyvardžių žodynas. LVIII, 1156 p. ISBN 9955-541-27-X.
20. Slapyvardžių sąvadas / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka; sudarė ir parengė Jonas Mačiulis. – [Vilnius], 2007. – 1 CD-ROM. – ISBN 978-9955-541-64-6.

Summary

A Fruitful Decade of the National Retrospective Bibliography (1999–2009)

Virginija SAVICKIENĖ

One of the principal goals of the Centre of Bibliography and Book Science at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania is registering past publications and documents in the Lithuanian language and publishing national bibliography indices. In the year 1992 preparation of the retrospective bibliography underwent reorganization due to the National Library taking over bibliographic control of Lithuanian documents and setting up of the National Bibliography Data Bank (*Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas* – NBDB). The LIBIS system, which was implemented in 1999, has also been serving as an enabling factor for bibliographic control, as it allows encoding data in the UNIMARC format in compliance with international requirements.

The period of 1999–2009 was especially significant for the national retrospective bibliography, as it was marked by successful accomplishment of a great number of tasks.

Books in Lithuanian, 1905–1917: 2 initial books of volume 3 of the bibliographical index *Lietuvos bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 3. 1905–1917* (The Bibliography of Lithuania. Series A. Books in Lithuanian. Vol. 3. 1905–1917) were published in 2006.

Books in Lithuanian, 1918–1940. The restoration of Lithuania's independence in 1990 brought with it the importance of compiling data about publications from 1918–1940. Between 1997 and 2002, seven initial parts

of the first volume documenting 23,000 books in Lithuanian and two initial parts of the second volume listing smaller publications were published.

Periodical publications in Lithuanian, 1823–1940.

At the present time cataloguing of periodical publications from 1823–1940 is underway; as of 5/12/09, the data files contain 1,797 entries. In 2008 the link *LIETUVOS BIBLIOGRAFIJA, SERIJA B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940* (The Bibliography of Lithuania. Series B. Periodical Literature in Lithuanian, 1823–1940) was created on the National Library Website.

Publications about Lithuanian periodical literature. In 1999–2009, annual indexes of Series C documenting the periods of 1832–1890, as well as the years 1894, 1895, 1896 and 1897, were issued. This same year the index *Lietuvos bibliografija. Serija C. 1904–1905. D. 3* (The Bibliography of Lithuania. Series C. 1904–1905. Part 3), which documents Lithuanian emigrant periodical publications, was prepared.

Non-Lithuanian books published in Lithuania.

Books written in languages other than Lithuanian are not being ignored: a data bank and bibliographical indexes are being prepared. In 1998 the index of the 17th century Polish books published in Lithuania was issued. At the present time a database containing information on 18th century Polish books is being created. It will include all

publications printed within the territory of Lithuania in 1701–1800. The work on a registry of works in Hebrew and Yiddish, *Lietuvos knygų žydų kalbomis, 1759–1940*, has begun.

Lithuanian pseudonyms. In 1992 the Centre of Bibliography and Book Science was entrusted with the task of completing the compilation of *Lietuviškieji slapyvardžiai* (Lithuanian Pseudonyms). The work started in 1995, and until 2003, 5 volumes were published. In 2004 a major two-volume opus *Lietuviškieji slapyvardžiai: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas* (Lithuanian Pseudonyms: Digest of Pseudonyms in Lithuanian Press until 1990). In 2007 the CD-ROM *Slapyvardžių sąvadas* (Digest of Pseudonyms) was released. In 2008 a collection of articles titled *Apie lietuviškuosius slapyvardžius* (About Lithuanian Pseudonyms) was published. Its glossary is still in the preparation stage.

All the above-mentioned projects have contributed to maintaining the significance of a large part of the national cultural heritage. Their products, being part of the total bibliographical collection, will be used as academic research aids. They make an integral part of the broader project “Creation of the Integrated Virtual Library Information System” intended for digitization and promotion of the Lithuanian cultural heritage.